

İbnü'l-Cârûd ve el-Müntekâ Adlı Eseri

 Ali Çelik*

Atıf/©: Çelik, Ali, İbnü'l-Cârûd ve el-Müntekâ Adlı Eseri, Artuklu Akademi, 2020/7 (2), 279-307.

Öz: Velûd bir âlim olan İbnü'l-Cârûd'a, farklı alanlarda birçok eser nispet edilmiştir. Bu eserlerden biri olan ve sadece ahkâmla ilgili rivayetleri konu edinen *el-Müntekâ*, kahir ekseriyeti hadis rivayetinde tevsik edilen hocalardan elde edilen rivayetlerle telif edilmiştir. Eser, ilgili ilim çevrelerince takdir edilmiş ve Müslümanlar nezdinde hüsn-ü kabûle mazhar olmuştur. Eserde tahrîc edilen 1114 rivayetin çoğu sahih kabul edilmiş, bir kısmı ise hasen sayılmıştır. Ayrıca yirmi beş tanesi dışındaki tüm rivayetler *Kütüb-i Sitt'e*'de yer almaktadır. Bununla birlikte rivayetlerin genelini sahih kabul edenler olduğu gibi bir kısmı da tenkit edilmektedir. Ancak konuyla ilgili yapılan araştırmalarda *el-Müntekâ*'da bazı münekkitlerce ta'dif edilen rivayetlerin de sağlam olduğu ve bu görüşlerinde isabet etmedikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hadis, İbnü'l-Cârûd, el-Müntekâ, Ahkâm, Sıhhat.

Ibn Al- Jarud and His Commentary on the Work Titled Al- Muntakah

Citation/©: Çelik, Ali, Ibn Al- Jarud and His Commentary on the Work Titled Al- Muntakah, Artuklu Akademi, 2020/7 (2),279-307.

Abstract: Many works in different fields were associated with Ibn car'ud, who was a prolific Islamic scholar. One of these works, Al-Muntakah, the subject of which is only narrations related to laws of Fiqh, was created by the narrations obtained from the scholars, who were authenticated in the Hadith narration. The work was appreciated by the relevant circles of Islamic scholarship and well-accepted by Muslims. The large majority of the 1114 narrations incited in the work were considered to be authentic, while rest of the narrations were considered to be nearly authentic. Indeed, the fact that all narrations existing in the work except for twenty-five of them are included in Kutub al-Sittah is an important mark proving the work's soundness. On the other hand, Ibn Al-Jarud was criticised by some scholars for taking the narrations that he had narrated from his scholars whom he didn't praise, into his work. However, in some

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Ana Bilim Dalı, celiker81@hotmail.com.

evaluations of the work, some of the narrations in Al-Muntakah were considered weak. However, later researches on the subject has revealed that Ibn Al-Jarud did not narrated from the related scholars in Al-Muntakah and thus evaluating subject narrations as weak is found to be inaccurate.

Keywords: Hadith, Ibn Al Jarud, al- Muntakah, Islamic judgements, Authenticity.

Giriş

Hadis edebiyatının oluşum safhaları hıfz, kitâbet, tedvin ve tasniften oluşmaktadır. Hicrî birinci asır hıfz ve kitâbet safhaları, ikinci asır ise tedvin ve tasnif safhalarının öne çıktıkları zaman dilimleridir. Rivayetlerin kaybolmaları korkusuyla başlatılan tedvin faaliyetlerinde hadisler herhangi bir sınıflamaya tâbi tutulmadan toplanmıştı. Ancak bu yazılan defterlerden/sahifelerden faydalanmak zor olsa gerekti. Bunun farkına varan ilk dönem muhaddisler, tedvin safhasından sonra yeni bir safhaya geçerek eserlerini belirli sistemler dâhilinde tasnif etmeye başladılar. Ale’r-ricâl, ale’l-ebvâb ve ale’l-ahruf olmak üzere yeni tasnif metotlarını kullanarak eserlerini oluşturdular. Nitekim bazı müellifler eserlerini oluştururken ale’r-ricâl metotunu tercih ederken, bazıları ise ale’l-ebvâb yöntemiyle eserlerini telif etmişlerdir.¹

Hicrî üçüncü asırda yaşayıp hicrî dördüncü asrın ilk çeyreğinde vefat eden İbnü’l-Cârûd da *el-Müntekâ* adlı eserini ale’l-ebvâb yöntemiyle tasnif etmiştir. Sadece fıkha hasredilmiş bir içerikle tanzim edilmiş eserde, 1114 rivayet ihtiva etmektedir. Sonraki dönemlerde Müslümanlar nezdinde kabul gören bu eserin içerdiği rivayetlerin sıhhati hakkında ilk dönem âlimlerinin bazı değerlendirmeleri bulunmaktadır. Âlimlerin çoğunluğu rivayetlerin sıhhatini onaylarken, bir kısmı ise eserde bazı rivayetlerin zayıf olduğuna kanaat getirmiştir.

Bu çalışmada hicrî üçüncü asrın önemli musanniflerinden İbnü’l-Cârûd’un hayatı, hadis ilmindeki yeri ve *el-Müntekâ* isimli eserini makale sınırları içerisinde tanıtmaya çalışacağız.

¹ İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı* (İstanbul: İFAV, 2013), 49-51.

I. İbnü'l-Cârûd'un (ö. 307/919) Hayatı

Kaynaklarda tam ismi Ebû Muhammed Abdullâh b. Alî b. el-Cârûd en-Nisâbüri olarak kaydedilmektedir.² Hicrî üçüncü asrın ortalarından altıncı asra kadar İslâmî ilimlerde hareketliliğin aktif olarak yaşandığı önemli merkezlerden biri kabul edilen Nişâbur'da³ 230/845 yılı civarında doğduğu ifade edilmektedir.⁴ Hadis sahasında çalışma yapan âlimler tarafından hadis hâfızı kabul edilen İbnü'l-Cârûd, daha sonraki dönemlerde hayatının geri kalan kısmını Mekke civarlarında geçirdi.⁵ Yahyâ b. Mansûr el-Kâdî'nin (ö. 351/962) dayısı olan İbnü'l-Cârûd,⁶ Hâkim en-Neysâbüri (ö. 405/1014) tarafından Nişâburlu/Neysâbürlü âlimler içerisinde beşinci tabakada zikredilmiştir.⁷ İbnü'l-Cârûd'un 307/919-20 senesinde Mekke'de vefat ettiği belirtilmiştir.⁸

II. İbnü'l-Cârûd'un Hadis İlmindeki Yeri

İbnü'l-Cârûd'un ilmî şahsiyetini ortaya koyabilmek için ilk önce onun hadisçiliği bağlamında rivayet aldığı hocalarını, öğrencilerini, ilmî yetkinliğini, muhaddislerin onun hakkındaki görüşleri ve eserinde kullandığı rivayetlerin güvenilirliğini tespit etmenin bu çalışma için yeterli olabileceği kanaatindeyiz.

A. İbnü'l-Cârûd'un Hadisçiliği

İbnü'l-Cârûd, hadis sahasında önemli birçok muhaddisten hadis tahsil etmiş, kendisinden de birçok râvi rivayette bulunmuştur.

² Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabi, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, tahk. Beşâr Avâd Ma'rûf, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle,1988), XIV, 239; Hayruddin Zirikli, *el-A'lâm kâmus terâcim li eşheri'r-ricâl ve'n-nisa mine'l-arab ve'l-müsta'rabîn ve'l-müsteşrikîn*, (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melayin, 2002), IV, 104.

³ Abdüllâh b. Ali b. el-Cârûd en-Neysâbüri, *el-Müntekâ mine's-süneni'l-müsnedih an Rasûllullah salallâhu aleyhi ve's-selem*, tahk. Merkezi'l-Buhûs ve Takniyeti'l-Ma'lûmât, (Kahire: Dâru't-Tâsil, 2014), 18; Muhammed b. Abdülkerim b. Ubeyd, *el-İmâmü'l-hâfiz Abdüllâh b. el-Cârûd en-Nisâbüri ve eserühü fi's-sünneti'n-nebevî* (Mekke: Dâru İmâm el-Da'va, 1426/2005), 12-3.

⁴ Zehebi, *Siyer*, XIV, 239; Ali Osman Koçkuzu, "İbnü'l-Cârûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999), XX, 537.

⁵ Kaynaklarda tam olarak Mekke'ye ne zaman yerleştiği zikredilmemektedir. Bk. Ebû Abdüllâh Muhammed b. Ahmed b. Abdülhâdi ed-Dimeşki es-Sâlihî, *Tabakâtü ulemâü'l-hadis*, tahk. Ekrem el-Büşî - İbrâhîm el-Zeybak, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1996/1417), II, 468; Zirikli, *el-A'lâm*, IV, 104.

⁶ Muhakkik'in açıklaması için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 18; İbn Abdülhâdi, *Tabakât*, II, 468.

⁷ Ebû Abdüllâh el-Hâkim Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbüri, *Târihu Nişâbüri*, ths. Ahmed Muhammed b. Hasan (Tahran: Kitâbhâni İbn Sinâ, tsz.), 48.

⁸ Zehebi, *Siyer*, XIV, 240; Selâhaddîn Halil b. Aybek es-Safedi, *Kitâbü'l-vâfi bi'l-vefeyât*, tahk. Ahmet el-Arnâvut - Tezkî Mustafâ (Beyrut: Darü İhyâi'l-Türâsi'l-Arabi, 2000), XVII, 174; Zirikli, *el-A'lâm*, IV, 104.

Kaynaklarda İbnü'l-Cârûd'un 238/852 yılında hadis tahsiline başladığı zikredilmektedir. Bu ise doğum tarihi kabul edilen 230/845 veya civarı göz önüne alındığında onun erken yaşlardan itibaren hadis talim ettiğini göstermektedir. İbnü'l-Cârûd'un ilk hadis semâ ettiği (241/855) hocası, Hasan b. Bişr b el-Kâsım (ö. 244/858) olup onun iki rivayetini *el-Müntekâ* adlı eserine almıştır.⁹ İbnü'l-Cârûd ileriki yıllarda, hac mevsiminde gelen muhaddislerle birebir görüşebilmek ve âli isnad elde etmek amacıyla Mekke'ye yerleşmiştir. Ayrıca Nisâbûr ile Mekke arasında yer alan Demeğân, Kûmis, Rey, Hemedân, Hulvân, Bağdât ve Kûfe şehirlerine de rihleler yaparak buradaki hadis râvileri ile görüşmüş ve onların hadislerini almıştır.¹⁰

B. Hocaları

Erken yaşlardan itibaren hadis talimine başlayan İbnü'l-Cârûd, birçok hadis şeyhinden rivayette bulunmuştur. Abdullâh b. Hâşim et-Tûsî (ö. 250/864), İshâk b. Mansûr el-Kevsec (ö. 251/865), Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrâkî (ö. 252/866), Ziyâd b. Eyyûb b. Ziyâd et-Tûsî (ö. 252/866), Ahmed b. Saîd b. Sahr ed-Dârimî (ö. 253/867), İbn Ebû Saîd el-Eşec (ö. 256/870), Muhammed b. Abdullâh Ebî Abdurrahmân el-Mukrî (ö. 256/870), Mahmûd b. Âdem el-Mervezî (ö. 257/871), Ali b. Haşrem b. Abdurrahmân (ö. 258/872), Muhammed b. Yahyâ ez-Zühli (ö. 258/872), Abdurrahmân b. Bişr b. el-Hakem (ö. 260/874), Hasan b. Muhammed ez-Za'rânî (ö. 260/874), Ahmed b. Ezher (ö. 263/877), Ahmed b. Yûsuf el-Ezdî (ö. 264/878), Behr b. Nasr el-Hevlânî (ö. 267/881), Muhammed b. Abdullâh b. Abdulhakem (ö. 268/882), Muhammed b. Osmân b. Kerâme (ö. 250/864), İbn Vâre (ö. 270/884), İbn Huzeyme (ö. 311/923) ve daha birçok kişiden hadis tahsil etmiştir.¹¹ Zehebî (ö. 748/1348); Hâkim en-Neysâbûrî'nin İshâk b. Râhûye (ö. 238/853), Ahmed b. Men' (ö. 244/858) ve Ali b. Hucr (ö. 244/858)'u da onun hocaları arasında zikrettiğini, ancak bunu doğrulayacak bir rivayete rastlayamadığını dile getirmiştir.¹²

⁹ Muhakkik'in açıklaması için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 19.

¹⁰ Ubeyd, *Abdullâh b. el-Cârûd*, 14-5.

¹¹ Zehebî, *Siyer*, XIV, 240; Ayrıca hocaları için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 21-26.

¹² Zehebî, *Siyer*, XIV, 240; *Tezkiretü'l-huffâz* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, tsz.), III, 794; es-Safedî, *el-Vâfi*, XVII, 174; İbn Abdülhâdî de mezkûr kişileri onun hocaları arasında saymıştır. Bkz. İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 469.

C. Öğrencileri

İbnü'l-Cârûd'dan birçok râvi hadis naklinde bulunmuştur. Onlardan bazıları şunlardır: Kâsım b. Sâbit (ö. 302/915), Sâbit b. Hazm (ö. 314/926), Ahmed b. Muhammed b. Hasan (ö. 325/937), Muhammed b. Nâfî' el-Huzâî el-Mekki (ö. 341/952), Da'lec b. Ahmed es-Sicrî (ö. 351/962), Ebü'l-Kâsım et-Taberânî (ö. 360/971), Abdullah b. Adî (ö. 365/976), Muhammed b. Cibrîl el-'Ucefi (ö. 290-300/903-913), Ebû Hâmid b. eş-Şerki (ö. ?) ve Yahyâ b. Mansûr el-Kâdî'dir.¹³

D. İlmî Şahsiyeti ve Cerh-Ta'dildeki Durumu

Cerh ta'dil kaynaklarında meşhur bir âlim olan İbnü'l-Cârûd ile ilgili tezkiye edici birçok ifadeye rastlamak mümkündür. Zehebî, onun "hâfız, imâm, münekkit",¹⁴ "eimmetü'l-eser" olduğunu ifade ederek Hâkim'in onu övdüğünü dile getirmiştir.¹⁵ İbn Abdülhâdi (ö. 744/1343), onun "imâm, hâfız, müsniid ve musannif" olduğunu söylemiştir.¹⁶ Kehhâle (ö. 1987) ise onun için "fakih, muhaddis ve hâfız" lafızlarını kullanmıştır.¹⁷ Genellikle ta'dil edilen İbnü'l-Cârûd'un hakkında cerh bulunmamaktadır.

E. Eserleri

Fakih, muhaddis ve hadis hâfızı olan İbnü'l-Cârûd'a birçok eser nispet edilmiştir.¹⁸ Farklı İslâm beldelerine yapmış olduğu rihleler neticesinde önemli malumât elde etmiş başta hadis ve ilimleri olmak üzere farklı alanlarda eser kaleme almıştır.¹⁹ Ancak günümüze sadece *el-Müntekâ* adlı eseri ulaşmıştır. *el-Müntekâ*'yı ayrı bir başlık altında zikredeceğimizden bu başlık altında diğer eserlerini ele alacağız. İbnü'l-Cârûd tarafından telif edilen eserler şöyledir:

¹³ Zehebî, *Siyer*, XIV, 240; Ubeyd, *Abdullâh b. el-Cârûd*, 37-8.

¹⁴ Zehebî, *Tezkire*, III, 794; İsmâil Paşa el-Bağdâdi, *Hediyetü'l-ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin*, (Beyrut: Dârü İhyâi'l-Türâsi'l-Arabî, 1951), I, 444.

¹⁵ Zehebî, *Siyer*, XIV, 239.

¹⁶ İbn Abdülhâdi, *Tabakât*, II, 468-69; el-Bağdâdi, *Hediyetü'l-ârifin*, I, 444.

¹⁷ Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin terâcimü musannifi'l-kütübi'l-arabiyye* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), II, 260.

¹⁸ Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin*, II, 260.

¹⁹ Ubeyd, *Abdullâh b. el-Cârûd*, 41-2.

Kitâbü'l-cerh ve't-ta'dîl (et-Tecrîh ve't-ta'dîl li ashâbi'l-hadîs)

Cerh ta'dîl alanında yazılmış ve Yahyâ b. Ma'în (ö. 233/848) ve Buhârî (ö. 256/870) başta olmak üzere başka münekkitlerin değerlendirmelerinin toplandığı ve üç cüz halinde olduğu belirtilmiştir. İbn Hayr el-İşbîlî (ö. 575/1179), mezkûr eserin ismini *et-Tecrîh ve'l-ta'dîl li ashâbi'l-hadîs* olarak zikretmiştir.²⁰

el-Esmâ' ve'l-künâ

Az kullanılan isimler ve künyeleri içeren eseri Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071), Yûsuf b. Bişr'in tercemesinde kaynak olarak zikretmiştir.²¹ Aynı şekilde İbn Nukta (ö. 629/1231) "*Tekmiletü'l-ikmâl*" adlı eserinde mezkûr eseri kaynak olarak vermiştir.²² Rudânî (ö. 1094/1683) de bu eserden bahsetmiştir.²³

Fedâilu Mâlik

İmâm Mâlik'in faziletini konu edinen bir eserdir. Kâdî İyâz (ö. 544/1149), İmâm Mâlik (ö. 179/795)'in hayatına dair menkıbeler hususunda eser telif eden müellifler arasında İbnü'l-Cârûd'un ismini de zikretmiştir.²⁴

Ğarâibu Hadisu Mâlik

Zehebî, İmâm Mâlik'in *Muvattas'*ında tahrîc edilen hadislerde görülen garîb kelimeleri açıklamak üzere Da'lec b. es-Siczî, Kâsım b. Esbağ (ö. 340/952) ve İbnü'l-Cârûd'un "*Ğarâibu Hadisu Mâlik*" isminde birer çalışmalarının bulunduğunu ifade etmiştir.²⁵

ed-Duafâ ve'l-metrûkîn

Eser, zayıf ve metruk râvileri konu edinmektedir. Ricâl kaynaklarında İbnü'l-Cârûd'a nispet edilen *Duafâ* isimli bir eserden bahsedilmiştir.

²⁰ Ebû Bekr Muhammed b. Hayr b. Ömer el-İşbîlî, *Fihrist*, tahk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf - Muhammed Beşşâr Avvâd (Tunus: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2009), 264; Muhakkik'in ziyadesi için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 30.

²¹ Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit b. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, tahk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2001), XVI, 437-8.

²² Muhammed b. Abdülğani el-Bağdâdî el-Hanbelî İbn Nukta, *Tekmiletü'l-ikmâl*, tahk. Abdülkayyûm Abdurrah en-Nebi (Mekke: Câmîatü'l-Ümmü'l-Kura, 1987), II, 241.

²³ Muhammed b. Süleymân er-Rudânî, *Siletü'l-halef bi mevsulî's-selef*, tahk. Muhammed Hacı (Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1988), 347.

²⁴ İyâd b. Mûsâ b. İyâd, *Tertîbü'l-medârik ve takrîbü'l-mesâlik*, tahk. Muhammed et-Tancı (Fas: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Suûnû'l-İslâmiyye, 1983), I, 10; Zehebî, *Siyer*, VIII, 82.

²⁵ Zehebî, *Siyer*, VIII, 86.

Günümüze ulaşmayan mezkûr eser, bu alanda çalışma yapan birçok müellifin alıntı yaptığı kaynaklardan biri olmuştur.²⁶ Bu bağlamda el-Humeydî (ö. 488/1095) Endülüs'te yaşamış önemli şahsiyetlerin biyografilerini konu edindiği eserinin Ebü'l-Velîd Süleymân b. Halef b. Sa'd et-Tücîbî İbn Bâcî (ö. 474/1081) tercemesinde, İbn Abdilberr (ö. 463/1071)'in el-Bâcî'den Hasan b. Abdillâh ez-Zübeydî (ö. 379/989) tarikiyle gelen ve İbnü'l-Cârûd'a nispet edilen "*ed-Duaîf ve'l-metrûkîn*" adlı eseri işittiğini belirtmiştir.²⁷

el-Âhâd fî esmâi's-sahâbe

İbn Hayr el-İşbîlî, İbnü'l-Cârûd'a nispet edilen ve sahâbenin tercemelerini konu edinen yedi cüzlük eserden bahseder.²⁸ Bu hususta el-Humeydî, İbn Abdilberr'in el-Bâcî'den Hasan b. Abdillâh ez-Zübeydî tarikiyle gelen mezkûr eseri duyduğunu belirtmiştir.²⁹ İbn Hacer (ö. 852/1449), es-Sehâvî (ö. 902/1497) ve er-Rudânî de bu eserden söz etmişlerdir.³⁰

Kitâbü Ebî Hanîfe

İbn Abdilberr el-Bâcî'den Hasan b. Abdillâh ez-Zübeydî tarikiyle gelen mezkûr eseri işittiğini belirtmiştir.³¹

Kitâbü sıfât

Rudânî, İbnü'l-Cârûd'a nispet edilen *Sıfât* isminde bir eserinin olduğunu dile getirmiştir.³²

²⁶ Örnekler Alâeddin Muğoltây b. Kılıç, *İkmâlu tehzîbi'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, tahk. Adil b. Muhammed - Usâme b. İbrâhîm (Kahire: el-Fârûkû'l-Hadis, 2001), VIII, 373; I, 252, 267, 287; Ebü'l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-mizân*, tahk. Abdülfettâh Ebü Ğudde (Riyad: Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, 1420/1999), VIII, 339, 371; Âsım b. Abdillâh el-Karyutî, *Menhecü'l-İmâm İbnü'l-Cârûd en-Neysâbü'rî fî kitâbihî el-Müntekâ* (PDF: Shamela, tsz.), 11-2.

²⁷ Muhammed b. Fütüh el-Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis fî târihi'l-ulemâi'l-Endülüis*, tahk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf - Muhammed Beşşâr Avvâd (Tunus: Dârü'l-Ġarbi'l-İslâmî, 2008) 187.

²⁸ İbn Hayr, *Fihrist*, 268.

²⁹ el-Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis*, 187.

³⁰ İbn Hacer, *el-Mu'cemü'l-müfêhres*, tahk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâcî, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 45; *Tehzîbü't-tehzîb*, tahk. İbrâhîm Zeybak-Adil Mürşid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, tsz.), I, 534; Şemseddin Muhammed b. Abdurrahmân es-Sehâvî, *Fethü'l-muġîs*, tahk. Abdurrahmân Muhammed Osmân (Medine: Mektebetü Selefi, 1969) III, 85; er-Rudânî, *Siletü'l-halef*, 406.

³¹ el-Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis*, 187.

³² er-Rudânî, *Siletü'l-halef*, 406.

Meşâyihu İbnu'l-Cârûd

Eser, İbnu'l-Cârûd'un hadis aldığı hocalarını ihtiva etmektedir. İbn Hacer, *Tehzîb* adlı eserinde İbnu'l-Cârûd'a nispet edilen bu eserden bahsetmektedir.³³

es-Siyer

İbnu'l-Cârûd, *el-Müntekâ*'da tahrîc ettiği bir hadisın akabinde mezkûr rivayeti *Siyer* adlı eserinde de yazdığını ifade etmiştir.³⁴

III. el-Müntekâ

İbnu'l-Cârûd'un kaleme aldığı *el-Müntekâ*, onun günümüze ulaşan tek eseri olarak bilinmektedir.

A. *el-Müntekâ*'ya Genel Bir Bakış

el-Müntekâ, ahkâm rivayetlerini ihtiva eden bir eser türüdür. Bu eserler, sünen ve musanneflerin özelliklerine sahip olup onlardan farklı daha özel ve sadece fıkhâ hasredilmiş bir muhtevaya sahiptir. İbnu'l-Cârûd'un *el-Müntekâ*'sı bu çerçevede ilk telif edilen eserlerden biridir.³⁵ Tam ismi "*el-Müntekâ mine's-süneni'l-müsnedeḥ 'an Resûlillâḥ şallallâḥü 'aleyhi ve sellem*" olan eserde 1114 rivayet yer almakta ve fıkıh bablarına göre tasnif edilmektedir.³⁶ Aslında Zehebî ve İbn Abdülhâdî, *el-Müntekâ*'nın *Sünen* türü bir eser olduğunu ve ahkâm rivayetleri içerdiğini ifade etmişlerdir.³⁷ İsmâil Paşa (ö. 1920) da, *el-Müntekâ*'nın ahkâm rivayetleri ihtiva ettiğini ve bu niyetle tasnif edildiğini ifade etmiştir.³⁸

İbnu'l-Cârûd'dan *el-Müntekâ*'yı yedi farklı râvi nakletmiş ve bunlardan da yirmiden fazla tarikle günümüze ulaşmıştır. Bu tarikler içerisinde İbn Halfûn (636/1239), İbn Abdilberr gibi sika muhaddislerin yer alması eserin sağlam bir kitap olduğunu ve muteber yollarla geldiğini göstermektedir.³⁹ Eserin günümüze gelmesini sağlayan yedi râvisi

³³ İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 14.

³⁴ İbnu'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 353 (Hds. No: 805).

³⁵ Polat, bu türden yazılmış on bir eser zikredip listenin başına da İbnu'l-Cârûd'u zikretmiştir. Diğer eserler için bkz. Selahattin Polat vd., *Hadis araştırma ve tenkit kılavuzu* (İstanbul: İFAV, 2008), 67-68.

³⁶ İbnu'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 469; Ebû İshak Hüveynî el-Eserî, *Kitâbü ḡawşî'l-mekdûd bi-tahrîci Müntekâ İbni'l-Cârûd*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, 1988), III, 359; Koçkuzu, "İbnu'l-Cârûd", XX, 537.

³⁷ Zehebî, *Siyer*, XIV, 240; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 469.

³⁸ el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 444.

³⁹ Muhakkik'in açıklaması için bkz. İbnu'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 34.

şunlardır: Muhammed b. Cibrîl el-'Ucefi, Ebü'l-Kâsım Hasan b. Abdillâh Mezhec ez-Zubeydî (ö. 318/930), Ebû Bekr Ahmed b. Abdillâh b. Abdilmü'min ez-Zeyyât (ö. ?), Ahmed b. Bakıyye el-Endülüsî (ö. ?),⁴⁰ Yahyâ b. Mansûr b. Yahyâ el-Kâdî, Ebu'l-Hasan Muhammed b. Nâfî' el-Huzâî el-Mekkî ve Ebû Muhammed el-Hasan b. Yahyâ (ö. 385/995).⁴¹

Eser üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Ebû Amr el-Endülüsî (ö. ?) "*el-Murtekâ fî Şerhi'l-Müntekâ*",⁴² Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh (ö. 575/1180) ise "*el-Murtezâ fî Şerhi'l-Müntekâ*" isimli şerh çalışmalarını yapmıştır.⁴³ Mukbil en-Nefî'î, eserin *Kütüb-i Sitt'e*'ye zevâidini yapmış ve yirmi beş hadisin dışında geri kalan bütün rivayetlerin *Kütüb-i Sitt'e*'de yer aldığını ifade etmiştir.⁴⁴ Bir başka müellif Abdullah b. Hâşim el-Medenî'nin *Teysîru'l-fettâhi'l-vedûd fî tahrîci'l-Müntekâ li'bnî'l-Cârûd* çalışması 1891-97 yıllarında Haydarâbâd'da basılan nüshayla birlikte neşredilmiştir.⁴⁵ Ebû İshak el-Hüveynî el-Eserî de, "*Kitâbü ğavsî'l-mekdûd bi-tahrîci Müntekâ İbnî'l-Cârûd*" adıyla eser üzerine üç ciltlik bir tahrîc çalışması yapmıştır.⁴⁶

B. el-Müntekâ Hakkında Âlimlerin Görüşleri

Eser hakkında İbn Abdilberr, el-Bâcî'den *el-Müntekâ*'yı okuduğunu söylemiştir.⁴⁷ İbn Hazm (ö. 456/1064), sağlamlık bakımından en iyi kitaplar arasında *Sahihâyn*, Saîd b. es-Seken (ö. 353/964)'in *Sahih*'i, İbnü'l-Cârûd'un *Muntekâ*'sı ile Kâsım b. Esbağ (ö. 340/952)'in *Muntekâ*'sını zikretmiştir.⁴⁸ Zehebî, "Hadis münekkitlerinin ictihad farklılıkları sebebiyle tenkit ettikleri pek azı müstesna içindeki hadislerin tamamı sahihtir ve hasen derecesinin altına kesinlikle düşmez" demektedir.⁴⁹ er-Rudânî, *el-Müntekâ*'nın İbn Huzeyme'nin "*Sahih*" adlı eseri gibi sağlam olduğunu belirtmiştir.⁵⁰ İbn Hacer (ö. 852/1449), İbnü'l-Cârûd'un *el-Müntekâ*'sının İbn Huzeyme'nin *Sahih*'inin ihtisâr edilmiş müstahreci gibi olduğunu ve İbn Abdilberr ile

⁴⁰ İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 469.

⁴¹ Muhakkik'in açıklaması için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 42.

⁴² el-Kettânî, *er-Risâle*, 25; Muhakkik'in mükaddimesi için bkz. İbn Hacer, *İthâfu'l-mehera bi'l-fevâidi'l-mubtekere min etrâfi'l-aşere*, tahk. Zühayr b. Nâsir (Medine: Merkezü Hidmeti's-Sünne, 1994), I, 52; Karyutî, *Menhecü'l-İmâm İbnü'l-Cârûd*, 13.

⁴³ Karyutî, *Menhecü'l-İmâm İbnü'l-Cârûd*, 13.

⁴⁴ Muhakkik'in açıklaması için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 39; Karyutî, *Menhecü'l-İmâm İbnü'l-Cârûd*, 14.

⁴⁵ Koçkuzu, "*İbnü'l-Cârûd*", XX, 537.

⁴⁶ Hüveynî, *Ġavsü'l-mekdûd*, III, 360.

⁴⁷ el-Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis*, 187.

⁴⁸ Zehebî, *Tezkire*, III, 1153.

⁴⁹ Zehebî, *Siyer*, XIV, 239; el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-ârifin*, I, 444; Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin*, II, 260.

⁵⁰ er-Rudânî, *Siletü'l-halef*, 406.

başka âlimlerin de eseri “sahih” olarak tavsif ettiklerini;⁵¹ İbn Abdülhâdi de *el-Müntekâ*’nın isnadlarının sağlam olduğunu belirtmiştir.⁵² el-Kettânî ise eserde tahrîc edilen 800’e yakın rivayetin çok azı haricinin Şeyhayn’ın şartlarını taşıdığını ve İbn Huzeyme’nin müstahreci gibi güzel olduğunu ifade etmiştir.⁵³ el-Kâsımî (ö. 1914), eserin sadece sahih rivayetleri içerdiğini ifade etmiştir.⁵⁴ Moğultay b. Kılıç (ö. 762/1361) da, İbnü’l-Cârûd’un eserinde tahrîc ettiği rivayetleri sikâlardan aldığını ifade etmiştir.⁵⁵ Öte yandan İbn Abdülhâdi, onun eserinde İshâk b. Râhûye, Ali b. Hucr ve bazı râvilerden aktardığı rivayetlerinin tartışmalı olduğunu zikretse de⁵⁶ Zehebî mezkûr kişiler vasıtasıyla gelen herhangi bir rivayetin eserde yer olmadığını belirtmiştir.⁵⁷

Ebû İshak el-Hüveynî el-Eserî, *el-Müntekâ*’daki hadisleri tahrîc ederek eserde yer alan rivayetlerin sıhhat değerlendirmesini yapmıştır. O, eserde yer alan rivayetlerin altmış üç tanesinin hasen,⁵⁸ seksen tanesinin zayıf⁵⁹ geri kalanların ise sahih olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte el-Eserî, “hasen” olarak değerlendirdiği birçok rivayetin başta Hâkim ve Zehebî olmak üzere âlimlerce “sahih”; “zayıf” olarak belirttiği birçok rivayetin de yine mezkûr âlimlerce “sahih” ve “hasen” olarak kabul edilmiştir.⁶⁰ Öte yandan el-Eserî, zayıf olarak addettiği rivayetlerin başka varyantlarını da zikretmiştir. Aslında farklı varyantlarla gelen iki rivayetin birbirlerini desteklemesiyle “hasen li gayrihi” seviyesine çıkacağı malumdur. Bunu göz

⁵¹ İbn Hacer, *İthâf*, 159; *Mu’cem*, 45.

⁵² İbn Abdülhâdi, *Tabakât*, II, 469.

⁵³ Muhammed b. Ca’fer el-Kettânî, *er-Risâletü’l-müstetrafe libeyânî meşhûri kütübü’l-sünneti’l-müşerrefe* (Beirut: Dârü’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 1993), 25.

⁵⁴ Muhakkik’in açıklaması için bkz. İbnü’l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 36.

⁵⁵ Ubeyd, *Abdullâh b. el-Cârûd*, 49.

⁵⁶ İbn Abdülhâdi, *Tabakât*, II, 469.

⁵⁷ Zehebî, *Siyer*, XIV, 240; *Tezkiretü’l-huffâz*, III, 794.

⁵⁸ Hâkim, hasen olarak addedilen birçok rivayetin sahih olduğunu ifade etmiş, Zehebî de bunu onaylamıştır. Bazı rivayetler için bizzat kendisi de sahih demiştir. Örnek için bkz. Hüveynî, *Çavsü’l-mekdûd*, I, 17, 38, 39, 43, 47, 51, 62, 71, 72, 73, 74, 84, 86, 104, 127, 149, 151, 158, 160, 178, 185, 233, 250, 252, 254, 281; II, 10, 13, 14, 22, 96, 109, 123, 170, 181, 197, 200; III, 31, 39, 62, 67, 76, 84, 97, 109.

⁵⁹ Zayıf olarak vasıflanan rivayetler, başka mübekkidlerce sahih veya hasen olarak addedilmişlerdir. Örnek için bkz. Hüveynî, *Çavsü’l-mekdûd*, I, 28, 42-43, 77 (Hâkim rivayet için sahih demiş), 78, 86, 87, 90, 94, 116, 121, 133, 142, 175, 198, 271; II, 9, 13, 17, 18, 27, 28, 32, 60, 72, 81, 134; III, 15, 40, 63, 65, 89, 149, 157, 185.

⁶⁰ Müellif bazı rivayetler için leyyin lafzını kullanmıştır. Genel itibarıyla “leyyin” olan rivayetler zayıf olarak addedildiğinde biz de mezkûr rivayetleri zayıf rivayetler içerisinde değerlendirdik. Örnek için bkz. Hüveynî, *Çavsü’l-mekdûd*, I, 223 (Tirmizî mezkûr rivayet için hasen-sahih kavramını kullanmıştır); II, 6 (Hâkim rivayet için sahih, Tirmizî mezkûr rivayet için hasen kavramını kullanmıştır.); III, 92, 189, 228 (Müellif mezkûr rivayetlerin isnadlarını leyyin, rivayetleri ise hasen olarak vasıflamıştır), 77 (Hâkim rivayet için sahih, Zehebî de onu onaylamıştır). Ayrıca zayıf olan rivayetler için bkz. I, 60, 77, 175 (Hâkim rivayetler için sahih demiş), 271 (Mezkûr rivayet bir çok kişi tarafından sahih olarak kabul edilmiştir.); II, 9 (Hâkim mezkûr rivayetin Müslim’in şartı üzere sahih olduğunu ifade etmiştir). III, 223 (Hâkim rivayet için sahih, Zehebî de onu onaylamıştır.).

önünde bulundurduğumuzda el-Eserî'nin zayıf addettiği bu rivayetlerin aslında "hasen li gayrihî" olması gerektiği düşünülebilir. Mesela kendisi "zayıf" olarak addettiği 90 nolu rivayetin 88 nolu rivayete şâhid olduğunu ifade etmiştir.⁶¹ Bununla birlikte el-Eserî, eserdeki rivayetlerin sıhhatini belirleme hususunda muteber bazı münekkitlerden farklı değerlendirmelerde bulunduğu söylenilebilir. Söz gelimi zayıf olarak vasıflandırdığı bir rivayetin değerlendirmesinde hadisin zayıflık sebebi olarak Hasan el-Basrî (ö. 110/728)'nin müdellis olduğunu ileri sürmüştür. Söz konusu rivayeti aynı isnadla Ahmed b. Hanbel ile et-Tayâlisî (ö. 204/819) *Müsned*'lerinde, Ebû Dâvûd (ö. 275/888) ve Beyhâkî (ö. 458/1066) ise *Sünen*'lerinde tahrîc etmişlerdir.⁶² Şuayb el-Arnâvût (ö. 2016), Ebû Dâvûd'un *Sünen*'ine yaptığı tahkikte mezkûr rivayeti "sahih li gayrihî" olarak değerlendirmiştir.⁶³ Dolayısıyla onun değerlendirmelerini direkt kabul etmek yerine, diğer âlimlerin değerlendirmeleriyle karşılaştırarak tercih edilmesi daha isabetli olacaktır. Nitekim Muhammed b. Abdülkerim b. Ubeyd, *el-Müntekâ*'da yer alan 1114 rivayetin 934 tanesinin sahîh, 84 tanesinin hasen lizâtihi, 96 tanesinin ise hasen ligayrihî olduğunu belirterek eserde zayıflığı şiddetli rivayet bulunmadığını ve bu yüzden eserin İbn Huzeyme'nin *Sahîh*'i gibi yüksek bir mertebede olduğunu ifade etmiştir.⁶⁴

C. İbnü'l-Cârûd'un Yöntemi

Müellif, eserini telif ederken bazı uygulamalar benimsemiştir. Onlardan bazıları şunlardır:

- Eserine sadece ahkâm hadisleri olarak fıkhi bablar altında tasnif etmiştir.

- Ahkâm konuları için hüccet niteliği taşıyacak evsafa, kendisine göre sahîh rivayetleri tahrîc etmiştir.

- Ahkâm konuları ihtiva etmesinden dolayı merfu rivayetler tercih edilmiş, bunların olmaması durumunda mevkuf rivayetlere de yer verilmiştir. Ancak bunlar çok az sayıdadır.

- Âlî isnadlı rivayetleri tercih etmeye çalışmıştır.⁶⁵

⁶¹ Bkz. Hüveynî, *Çavşî'l-mekdûd*, I, 87, 90.

⁶² Hüveynî, *Çavşî'l-mekdûd*, II, 28.

⁶³ Muhakkik'in değerlendirmesi için bkz. Ebû Dâvûd, "Harâc", 26.

⁶⁴ Ubeyd, *Abdullâh b. el-Cârûd*, 52.

⁶⁵ Muhakkik'in açıklaması için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 36-37; Karyutî, *Menhecü'l-İmâm İbnü'l-Cârûd*, 15.

- Tekrarlardan uzak durmuş, şayet o konuda farklı tarikler/varyantlar varsa metni tekrar etmek yerine sened zincirinden yer alan râvilerin isimlerini zikretmiştir. Söz gelimi hadis aldığı hocaları bir sonraki hocada birleşiyorsa iki hocayı “و” harfiyle atfederek nakilde bulunmuştur.⁶⁶ Bazen bu sayı ikiden fazla da olabilmıştır.⁶⁷ Râvilerin ortak hocasına gelindiğinde “قالوا” veya “قالا” sîgasıyla devam etmiştir.⁶⁸ Bununla birlikte tahrîc ettiği rivayeti hangi hocasından almışsa rivayetlerin bitiminde “*Hadis falan kişidendir.*” diyerek bunu belirtmiştir.⁶⁹ Ayrıca iki varyant arasında metinlerde ziyade veya eksiklik varsa bu kısmı falan râvi zikretmiş veya zikretmemiştir diyerek metinler arasındaki farklılıkları göstermeye çalışmıştır.⁷⁰ Örneğin İbnü'l-Mukrî ile Mahmûd b. Âdem'den naklettiği rivayette metin bittikten sonra “زاد محمود” diyerek onun ziyadesini vermiş⁷¹ veya diğer tarîki zikredip bu varyantın metninde falan kısım zikredilmemiş şeklinde belirtmiştir.⁷²

- Şayet aynı rivayeti iki farklı yolla elde etmişse rivayeti tekrarlamak yerine iki isnad silsilesini tahvil işaretini “ح” kullanarak zikretmiştir.⁷³ Ancak rivayet aynı hocasından iki varyantla gelmiş ve senedde yer alan râviler farklı tahammül yöntemini kullanmışsa söz konusu rivayeti ikinci bir hadis olarak zikretmiştir.⁷⁴

- Rivayetlerdeki müdrec olan kısmı belirtmiştir. Örneğin bir rivayetin metninde yer alan “وانما يؤخذ بالآخر” kısmının Ma'mer'in de izahıyla Zührî'ye ait olduğunu “قال أبو محمد” diyerek ifade etmiştir.⁷⁵

- Bir hocasından art arda iki rivayet zikrederken, ilkinde o hocasının ismini tam verirken ikincisinde ise sadece ismini veya künyesini vermiştir.⁷⁶ Ayrıca ismini zikrettiği bazı hocalarının başka rivayetlerde künyesini kullanmıştır. Örneğin Muhammed b. Abdillâh b. Yezid ismini birkaç yerde zikretmekle birlikte genel itibariyle künyesi olan İbn Mukrî'yi

⁶⁶ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 141.

⁶⁷ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 94.

⁶⁸ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 321.

⁶⁹ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 321.

⁷⁰ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 87.

⁷¹ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 87,176.

⁷² Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 148.

⁷³ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 139.

⁷⁴ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 419, 422.

⁷⁵ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 219.

⁷⁶ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 350,385-86.

kullanmıştır.⁷⁷ Başka bir örnekte Muhammed b. Yahyâ ez-Zühli'yi bazen Muhammed olarak zikretmiştir.⁷⁸ Bu hususta bilgi sahibi olunmadığı zaman mezkûr râvi iki farklı kişi olarak zannedilebilir.

- Bazı rivayetlerin isnadları sadece mütâbaat olarak zikredilerek metinleri zikredilmemiştir. Mesela 502 nolu rivayetten sonra 503 nolu hadisin İbn Mukrî → Süfyân yoluyla da geldiği ifade edilmiştir.⁷⁹ Aynı hadisi farklı hocasından işitmiş ve bunlar bir üstteki hocada birleşmişse bu rivayetin tamamını tekrarlamaktan ziyade bir sonraki rivayette hadis aldığı hocasını zikredip mezkûr rivayeti o hocadan da işittiğini belirtmiştir.⁸⁰ Bu uygulama eserdeki rivayet sayısının artmasına yol açmıştır.

- Tahrîc ettiği bir rivayeti farklı eserlerinde kullanmışsa bunu dile getirmiştir. Mesela 805 nolu hadisin sonunda aynı rivayeti *Siyer* adlı eserinde de zikrettiğini belirtmiştir.⁸¹

- Bir hadisi zikrettikten sonra o konuda başka sahâbiden gelen rivayet varsa, bunu belirtmiştir.⁸² Aynı şekilde merfû olarak tahrîc ettiği bir rivayetin merfû olmayan varyantlarını da zikretmiştir.⁸³

- Rivayetlerde maruf olmayan ravilerin kimler olduğunu açıklayarak karıştırılmasının önüne geçmiştir. Örneğin 164 nolu rivayetin senedinde yer alan Ebû Müsennâ'nın isminin Müslim b. Mihrân olduğunu ve Kûfe mescidinde müezzinlik görevini icra ettiğini söylemiştir.⁸⁴ Başka bir rivayette "Ğulâm" olarak zikredilen kişinin "kıbtî olduğunu ve hicretin ilk yılında vefat ettiğini ve İbn Cüreyc'den nakille o kişinin isminin "Ya'kûb" olduğunu beyan etmiştir.⁸⁵

- Bazı râvilerin cerh-ta'dîl durumları hakkında da bilgi vermiştir. Örneğin Muhammed b. Yahyâ kanalıyla gelen rivayetin senedinde yer alan İsmâîl b. Zekeriyâ el-Esedî ve Haccâc b. Dinâr'ın "sika" oldukları bilgisini aktarmıştır.⁸⁶ Başka bir rivayetin senedinde yer alan Ebû Nu'mân Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî'nin lakabının serkeş ve kötü huylu

⁷⁷ Örnek için bkz. Hüveynî, *Çavsü'l-mekdûd*, II, 157.

⁷⁸ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 178, 180.

⁷⁹ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 257; Hüveynî, *Çavsü'l-mekdûd*, II, 114.

⁸⁰ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 257.

⁸¹ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 353.

⁸² Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 254.

⁸³ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 364.

⁸⁴ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 139.

⁸⁵ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 420-21.

⁸⁶ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 206.

anlamına gelen Ârim olduğunu, ancak onun bu vasıflardan beri olduğunu belirterek onun hadis rivayetinde “sika ve sadûk” olduğunu ifade etmiştir.⁸⁷ Bir Başka bir rivayette ise, söz konusu hadisi Sevrî’den sadece Ma’mer’in naklettiğini ifade ederek rivayetler hususundaki vukûfiyetini göstermiştir.⁸⁸

- Hocalarından rivayet ederken iki rivayet dışında “haddesenâ” ve “ahberenâ” sîgalarını kullanmıştır. Söz gelimi Muhammed b. Abdullâh b. Abdilhakem (ö. 268/882)’den naklettiği rivayetin genelinde “ahberenâ” sîgasını kullanırken, İbnü’l-Mukrî’den naklettiği bütün rivayetlerde “haddesenâ” sîgasını kullanmıştır. Bunun tahammül yöntemine göre yaptığını düşünmekteyiz.

D. İbnü’l-Cârûd’un Kaynakları

İbnü’l-Cârûd, *el-Müntekâ* adlı eserinde çok sayıda hocasının rivayetine yer vermiştir. Yapılan tetkikler neticesinde İbnü’l-Cârûd’un buradaki hocaları, hadis rivayetindeki ehliyetleri, rivayet sayıları ve hadisi tahammül yöntemleri şu şekilde belirtilmektedir:

Tablo 1

Hocaları ⁸⁹	Cerh-Ta’dil durumları	Eserdeki Rivayet Sayısı.	Rivayeti aktarırken kullandığı eda sîgası
Abbâs b. Muhammed (ö. 271/884) ⁹⁰	Sika-Hâfız	1	Haddesenâ
Abbâs b. el-Velîd (ö. 270/883) ⁹¹	Sika	3	Ahberenâ
Abdusamed b. Abdulvahhâb (ö. ?) ⁹²	Sadûk	1	Haddesenâ
Abdullâh b. Ahmed b. el-Huzâî (ö. 275/888) ⁹³	Sika-Hâfız	1	Haddesenâ
Abdullâh b. Haşim ⁹⁴	Sika-Hâfız	73	Haddesenâ

⁸⁷ Örnek için bkz. İbnü’l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 152.

⁸⁸ Örnek için bkz. İbnü’l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 426.

⁸⁹ Tabloda bulunan râviler hakkında daha fazla bilgi edinilmesi ve cerh ta’dil durumları için ricâl kaynaklarından referanslar verilmeyle yetinilecektir.

⁹⁰ Zehebi, *Siyer*, XII, 522-24.

⁹¹ Zehebi, *Siyer*, XII, 471-73.

⁹² Abdurrahman er-Râzi İbn Ebî Hâtim, *Kitâbü’l-cerh ve’t-ta’dil* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1953), VI, 52; Ebü’l-Haccâc Yûsuf b. ez-Zekî el-Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl fî esmâ’i’r-ricâl*, tahk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1983), XVIII, 103.

⁹³ İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, V, 6; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, XI, 6-7; Ebü Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî. *Kitabü’s-sikât*, tahk. Muhammed Abdü’l-Mü’id Hân (Haydarâbâd: Dâiretü’l-Mearifî’l-Osmâniyye, 1973), VIII, 366.

⁹⁴ Zehebi, *Siyer*, XII, 328; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 447-48; *Takrîbu’t-tehzîb* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1999), 553.

Abdullâh b. Muhammed b. Amr (ö. 271/884) ⁹⁵	Sika	5	Haddesenâ
Abdullâh b. Muhammed b. Şâkir (ö. 270/883) ⁹⁶	Sika	2	Haddesenâ
Abdurrahmân b. Bişr (ö. 260/874) ⁹⁷	Sika-Hâfız	11	Haddesenâ
Ahmed b. el-Ezher (ö. 261/875) ⁹⁸	Sebt-Hâfız	3	Haddesenâ
Ahmed b. el-Ferec el-Hımsî (ö.271/884) ⁹⁹	Sadûk	1	Haddesenâ
Ahmed b. Hafs (ö. 258/872) ¹⁰⁰	Sika	1	Haddesenâ
Ahmed b. Muhammed eş-Şâfiî (ö. 293/906) ¹⁰¹	Sika-Hâfız	1	Haddesenâ
Ahmed b. Nasr (ö. 245/859) ¹⁰²	Sika	1	Haddesenâ
Ahmed b. Saîd ed-Dârimî ¹⁰³	Sika-Hâfız	18	Haddesenâ
Ahmed b. Şeybân (ö. 268/872) ¹⁰⁴	Sika	1	Haddesenâ
Ahmed b. Yûsuf ¹⁰⁵	Sika-Hâfız	20	Haddesenâ
'Allân b. Muğîre (ö. 272/885) ¹⁰⁶	Sika-Hâfız	2	Haddesenâ
Amr b. Abdillâh el-Evdî (ö. 250/864) ¹⁰⁷	Sika	2	Haddesenâ
Ali b. Hasan b. Mûsâ (ö. 267/881) ¹⁰⁸	Sika	1	Haddesenâ
Ali b. Hasan ez-Zühî (ö. 251/865 ?) ¹⁰⁹	İmâm-Hâfız	1	Haddesenâ
Ali b. Haşrem ¹¹⁰	Sika-Hâfız	67	Haddesenâ-Ahberenâ
Ali b. Muhammed el-Kûfî (ö. 258/872) ¹¹¹	Sika	1	Haddesenâ
Ali b. Müslim et-Tûsî (ö. 253/867) ¹¹²	Sika	2	Haddesenâ
Ali b. Seleme (ö. 252/866) ¹¹³	Sika	2	Haddesenâ
Behr b. Nasr (ö. 267/881) ¹¹⁴	Sika	24	Haddesenâ-Ahberenâ

⁹⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 369; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 427.

⁹⁶ Zehebî, *Siyer*, XIII, 33-4.

⁹⁷ Zehebî, *Siyer*, XII, 340-44.

⁹⁸ el-Mizzî, *Tehzîb*, I, 255-258; Zehebî, *Siyer*, XII, 363.

⁹⁹ Zehebî, *Siyer*, XII, 584-586.

¹⁰⁰ İbn Ebi Hâtim, *Cerh*, II, 48; Zehebî, *Siyer*, XII, 384-86.

¹⁰¹ Zehebî, *Siyer*, XIV, 83-4; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 297.

¹⁰² Zehebî, *Siyer*, XII, 239; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 222-23.

¹⁰³ Zehebî, *Siyer*, XII, 233; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 232-33.

¹⁰⁴ İbn Ebi Hâtim, *Cerh*, II, 55; Zehebî, *Siyer*, XII, 346.

¹⁰⁵ el-Mizzî, *Tehzîb*, I, 524; Zehebî, *Siyer*, XII, 384-86.

¹⁰⁶ Zehebî, *Siyer*, XIII, 141.

¹⁰⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 489; İbn Hacer, *Takrîb*, 739.

¹⁰⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 476; Zehebî, *Siyer*, XII, 526-28.

¹⁰⁹ İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 207-08.

¹¹⁰ Zehebî, *Siyer*, XI, 552-53.

¹¹¹ İbn Ebi Hâtim, *Cerh*, VI, 202; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 475; el-Mizzî, *Tehzîb*, XXI, 123-24.

¹¹² İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 473; el-Mizzî, *Tehzîb*, XXI, 132-35; Zehebî, *Siyer*, II, 525.

¹¹³ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 474; el-Mizzî, *Tehzîb*, XX, 451-453.

Cemil b. el-Hasan (ö. 260/874) ¹¹⁵	Sika	1	Ketebe
Ebû Hâtîm er-Râzî (ö. 277/890) ¹¹⁶	Sika-Hâfız	2	Haddesenâ
Ebû Kilâbe er-Rikâşî (ö. 276/889) ¹¹⁷	Sika	1	Haddesenâ
Ebû Saîd el-Eşec ¹¹⁸	Sika	32	Haddesenâ
Ebû Zur'a er-Râzî (ö. 264/878) ¹¹⁹	Sika-Hâfız	3	Haddesenâ
Haccâc b. Hamza er-Râzî (ö. ?) ¹²⁰	Sadûk	1	Haddesenâ
Hamdân b. Muhammed (ö. ?) ¹²¹		1	Haddesenâ
Hammâd b. Hasan el-Basrî (ö. 266/880) ¹²²	Sika	3	Haddesenâ
Hârûn b. İshâk (ö. 258/872) ¹²³	Sika-Hâfız	11	Haddesenâ
Hasan b. Ali (ö. 270/884) ¹²⁴	Sika	1	Haddesenâ
Hasan b. 'Arefe (ö. 257/871) ¹²⁵	Sika	4	Haddesenâ
Hasan b. Bişr b. el-Kâsım ¹²⁶	Sadûk	2	Haddesenâ
Hasan b. Yahyâ Ebî Rabî' (ö. 263/877) ¹²⁷	Hâfız- Sadûk	2	Haddesenâ
Hasan b. Muhammed ¹²⁸	Sika	43	Haddesenâ
Hamza b. Mâlik (ö. 255/869) ¹²⁹		3	Haddesenâ
Hişâm b. Cüneyd (ö. ?)*		1	Haddesenâ
Humejd b. Mes'ede (ö. 244/858) ¹³⁰	Sika	1	Ahberenâ
İbrâhîm b. Abdullâh en-Neysâbüri (ö. 267/881) ¹³¹	Sika-Hâfız	4	Haddesenâ
İbrâhîm b. Abdullâh b. Muhammed (ö. ?)	Sadûk	1	Haddesenâ

¹¹⁴ el-Mizzî, *Tehzîb*, IV, 16-18; Zehebi, *Siyer*, XII, 502.

¹¹⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 164; İbn Moğoltây, *İkmâl*, III, 239.

¹¹⁶ Zehebi, *Siyer*, XIII, 247; İbn Abdülhâdi, *Tabakât*, II, 260.

¹¹⁷ Zehebi, *Siyer*, XIII, 177-78.

¹¹⁸ Zehebi, *Siyer*, XII, 182; Ubeyd, *Abdullâh b. el-Cârûd*, 23.

¹¹⁹ Zehebi, *Siyer*, XIII, 65; İbn Abdülhâdi, *Tabakât*, II, 246-48.

¹²⁰ İbn Ebî Hâtîm, *Cerh*, III, 158-59.

¹²¹ Hâkim, *Târihu Nişâbüri*, 46.

¹²² Hatîb el-Bağdâdi, *Târîh*, IX, 20-3; el-Mizzî, *Tehzîb*, VII, 231-32.

¹²³ Zehebi, *Siyer*, XII, 126-27.

¹²⁴ Zehebi, *Siyer*, XIII, 24-26.

¹²⁵ Hatîb el-Bağdâdi, *Târîh*, VIII, 398-402; el-Mizzî, *Tehzîb*, VI, 201-10; Zehebi, *Siyer*, XI, 547-51.

¹²⁶ Hâkim, *Târihu Nişâbüri*, 20; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 384.

¹²⁷ Zehebi, *Siyer*, XII, 356-57.

¹²⁸ el-Mizzî, *Tehzîb*, VI, 310-13; Zehebi, *Siyer*, XII, 262.

¹²⁹ Kaynaklarda hadis rivayetindeki durumu hakkında herhangi bir bilgi zikredilmemektedir. Ancak onun hem Ebû Hâtîm'in hem de İbnü'l-Cârud'un hocası olması, onun güvenilir bir râvi olduğuna hamledilebilir. Bkz. İbn Ebî Hâtîm, *Cerh*, III, 216.

* Ricâl kaynaklarında hakkında malumât bulamadık.

¹³⁰ el-Mizzî, *Tehzîb*, VII, 395-97; Ancak Humejd b. Mes'ede tarihiyle gelen rivayet sadece bu baskıda vardır. Karşılaştırma için bkz. İbnü'l-Cârud, *el-Müntekâ*, 209 (Hds. No: 373); Hüveynî, *Çavsi'l-mekdûd*, II, 25-6 (Hds. No: 368-69).

¹³¹ Zehebi, *Siyer*, XIII, 44.

265/883) ¹³²			
İbrâhîm b. Ahmed b. Ye'îş (ö. 257/871) ¹³³	Sika	1	Haddesenâ
İbrâhîm b. el-Hâris (ö. 265/879) ¹³⁴	Sika-Hâfız	1	Haddesenâ
İbrâhîm b. Mezrûk (ö. 270/884) ¹³⁵	Sika-Hâfız	4	Haddesenâ-Ahberenâ
İshâk b. Abdullâh (ö. 266/880) ¹³⁶	Sika	1	Haddesenâ
İshâk b. İbrâhîm (ö. 259/873) ¹³⁷	Sika	3	Haddesenâ
İshâk b. İbrâhîm eş-Şâzân (ö. 267/881) ¹³⁸	Sika	2	Haddesenâ
İshâk b. Mansûr el-Kevsec ¹³⁹	Sika-Hâfız	27	Haddesenâ
Mahmûd b. Âdem ¹⁴⁰	Sika	57	Haddesenâ
Ma'rûf b. el-Hasan (ö. ?) ¹⁴¹	Sika	1	Haddesenâ
Muhammed b. Abdullâh ¹⁴²	Sika-Hâfız	31	Ahberenâ
Muhammed b. Abdullâh b. el-Mübârek (ö. 256/870) ¹⁴³	Sika-Hâfız	7	Haddesenâ
Muhammed b. Abdullâh b. Yezîd ¹⁴⁴	Sika	146	Haddesenâ
Muhammed b. Abdilmelik (ö. 258/872) ¹⁴⁵	Sika	1	Haddesenâ
Muhammed b. Abdurrahmân el-Herevî (ö. 301/914) ¹⁴⁶	Sadûk-Hâfız	1	Haddesenâ
Muhammed b. Abdurrahîm (ö.255/869) ¹⁴⁷	Sika	2	Haddesenâ
Muhammed b. Ali b. Zeyd (ö. 291/904) ¹⁴⁸	Sika	2	Haddesenâ
Muhammed b. Ali b. Hasan (ö.251/865) ¹⁴⁹	Sika	1	Haddesenâ
Muhammed b. Avf (ö. 272-3/885-6) ¹⁵⁰	Sika-Hâfız	8	Haddesenâ
Muhammed b. Bezî' (ö. ?) ¹⁵¹	Mechûl	1	Haddesenâ

¹³² el-Mizzî, *Tehzîb*, II, 128; Zehebî, *Tezhîb*, I, 250; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 73.

¹³³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, VI, 487-89.

¹³⁴ Zehebî, *Siyer*, XIII, 23.

¹³⁵ Zehebî, *Siyer*, XII, 354-45.

¹³⁶ Zehebî, *Siyer*, XIII, /45.

¹³⁷ el-Mizzî, *Tehzîb*, II, 366-68; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 111.

¹³⁸ Zehebî, *Siyer*, XII, 382-83.

¹³⁹ el-Mizzî, *Tehzîb*, II, 474-476; Zehebî, *Siyer*, XII, 257-260.

¹⁴⁰ el-Mizzî, *Tehzîb*, XVII, 294-95.

¹⁴¹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 207.

¹⁴² İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 230-32; İbn Hacer, *Tehzîb*, IX, 260-63.

¹⁴³ el-Mizzî, *Tehzîb*, XV, 534; Zehebî, *Siyer*, XII, 265; İbn Hacer, *Tehzîb*, IX, 272-73.

¹⁴⁴ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXV, 570-73; İbn Hacer, *Tehzîb*, IX, 284.

¹⁴⁵ Zehebî, *Siyer*, XII, 346-47; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 240.

¹⁴⁶ İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VII, 326-27; Safedî, *el-Vâfî*, III, 188.

¹⁴⁷ el-Mizzî, *Tehzîb*, XXVI, 5; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 241-42

¹⁴⁸ Zehebî, *Siyer*, XIII, 428-29.

¹⁴⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, IV, 90; el-Mizzî, *Tehzîb*, XXVI, 134.

¹⁵⁰ Zehebî, *Siyer*, XII, 613; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 278-79.

¹⁵¹ Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*, tahk. Ali Muhammed el-Becavî (Beirut: Dârü'l-Ma'rîfe, 1963) III, 489; İbn Hacer, *Lisân*, VII, 12.

Muhammed b. Ebî Hâlid (ö. ?) ¹⁵²	Sika	1	Haddesenâ
Muhammed b. Halef (ö. 261/875) ¹⁵³	Sika	1	Haddesenâ
Muhammed b. Hişâm el-Mervezî (ö. 252/866) ¹⁵⁴	Sika	1	Haddesenâ
Muhammed b. Hişâm (ö. ?) ¹⁵⁵	Sadûk	2	Haddesenâ
Muhammed b. Hüseyin (ö. ?) ¹⁵⁶		2	Haddesenâ
Muhammed b. İbrâhîm (ö. 273/886) ¹⁵⁷	Sika-Hâfız	2	Haddesenâ
Muhammed b. İshâk (ö. 311/924) ¹⁵⁸	Sika-Hâfız	1	Haddesenâ
Muhammed b. İshâk es-Sağânî (ö. 270/884) ¹⁵⁹	Sika-Hâfız	3	Haddesenâ
Muhammed b. İsmâil b. Ahmesî (ö. 260/864) ¹⁶⁰	Sika	15	Haddesenâ
Muhammed b. İsmâil b. Abdullâh (ö. ?) ¹⁶¹	Sika	2	Ahberenâ
Muhammed b. İsmâil b. Sâlim (ö. 276/889) ¹⁶²	Sika	5	Haddesenâ
İbn Vâre er-Râzî ¹⁶³	Sika-Hâfız	1	Haddesenâ
Muhammed b. Saîd el-Attâr (ö. 261/865) ¹⁶⁴	Sika	8	Haddesenâ
Muhammed b. Sehl b. 'Asker (ö. 251/865) ¹⁶⁵	Sika	3	Haddesenâ
Muhammed b. Süleymân (ö. 262/876) ¹⁶⁶	Sika	2	Haddesenâ
Muhammed b. Osmân b. Kerâme ¹⁶⁷	Sika	2	Haddesenâ
Muhammed b. Vezîr el-Vâsîti (ö. 257/871) ¹⁶⁸	Sika	2	Haddesenâ
Muhammed b. Yahyâ ez-Zühîlî ¹⁶⁹	Sika-Hâfız	403	Haddesenâ-Ahberenâ
Muhammed b. Zekeriyâ (ö. ?) ¹⁷⁰	Sika	2	Haddesenâ

¹⁵² el-Mizzî, *Tehzîb*, XXV, 157.

¹⁵³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, III, 123.

¹⁵⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, IV, 572.

¹⁵⁵ İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VIII, 116.

¹⁵⁶ Tercemesini kaynaklarda tespit edemedik. Hâkim eserinde sadece onun ismini zikretmiştir. Bkz. Hâkim, *Târîhu Nişâbü'r*, 31.

¹⁵⁷ Zehebî, *Siyer*, XIII, 91-2; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 277-78.

¹⁵⁸ İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 441-46.

¹⁵⁹ Zehebî, *Siyer*, XII, 591-94.

¹⁶⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 118.

¹⁶¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, II, 375.

¹⁶² Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, II, 363-64; el-Mizzî, *Tehzîb*, XXIV, 475-77.

¹⁶³ Zehebî, *Siyer*, XIII, 28-31; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 270.

¹⁶⁴ Zehebî, *Siyer*, XII, 345.

¹⁶⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, III, 253; el-Mizzî, *Tehzîb*, XXV, 325-27.

¹⁶⁶ İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 125.

¹⁶⁷ Zehebî, *Siyer*, XII, 296-97.

¹⁶⁸ İbn Ebî Hâtim, *Cerh*, VIII, 115; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 122.

¹⁶⁹ Zehebî, *Siyer*, XII, 273-275; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 209-11.

Mûsâ b. Abdurrahmân el-Mesrûkî (ö. 258/872) ¹⁷¹	Sika	2	Haddesenâ
Nufeylî Ali b. Osmân (ö. 272/885) ¹⁷²	Sika	1	Kâle
Ravh b. el-Ferec el-Bezzâr (ö. 258/872) ¹⁷³	Sika	1	Haddesenâ
er-Rebî' b. Süleymân (ö. 284/897) ¹⁷⁴	Sika	13	Haddesenâ-Ahberenâ
Saîd b. Behr el-Karâtîsî (ö. 253/867) ¹⁷⁵	Sika	5	Haddesenâ
Sa'd b. Abdillâh (ö. 268/882) ¹⁷⁶	Sika	1	Haddesenâ
Sa'dân b. Nasr (ö. 265/879) ¹⁷⁷	Sika-Hâfız	1	Haddesenâ
Süleymân b. Abdulhamîd (ö. 274/887) ¹⁷⁸	Sika	1	Haddesenâ
Süleymân b. Dâvud (ö. ?) ¹⁷⁹	Sika	2	Haddesenâ
Süleymân b. Ma'bed (ö. 257/871) ¹⁸⁰	Sika	1	Haddesenâ
Süleymân b. Şuayb (ö. 278/891) ¹⁸¹	Sika	2	Haddesenâ
Ömer b. Şebbe (ö. 262/876) ¹⁸²	Sika	2	Haddesenâ
Ya'kûb b. İbrâhîm ¹⁸³	Sika-Hâfız	27	Haddesenâ
Yahyâ b. Ca'fer (ö. 241/855) ¹⁸⁴	Sika-Hâfız	1	Haddesenâ
Yûsuf b. Mûsâ el-Kattân (ö. 253/867) ¹⁸⁵	Sika	15	Haddesenâ
Ziyâd b. Eyyûb ¹⁸⁶	Sika	17	Haddesenâ

Görüldüğü üzere İbnü'l-Cârûd eserine 98 hocasından elde ettiği rivayetlere yer vermiştir.¹⁸⁷ En fazla rivayette bulunduğu şeyhi 403 rivayetle Muhammed b. Yahyâ ez-Zühli'dir. Ondan sonra 146 rivayet ile Muhammed

¹⁷⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, III, 206-7.

¹⁷¹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 164; el-Mizzî, *Tehzîb*, XXIX, 98-100.

¹⁷² Zehebî, *Siyer*, XIII, 142.

¹⁷³ el-Mizzî, *Tehzîb*, IX, 248-49.

¹⁷⁴ Zehebî, *Siyer*, XII, 587-91; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 284-85.

¹⁷⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, X, 131.

¹⁷⁶ Ebü'l-Fidâ Zeyneddîn Kâsım b. Kutluboğâ, *es-Sikât mimen lem yeki' fi'l-kütübi'l-sitte*, tahk. Şâdî b. Muhammed, (Sana: Merkezü'l-Nu'mân, 2011), IV, 438.

¹⁷⁷ Zehebî, *Siyer*, XII, 357-58.

¹⁷⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 281; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 101.

¹⁷⁹ İbn Ebi Hâtim, *Cerh*, IV, 115; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 280.

¹⁸⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, X, 68; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 281.

¹⁸¹ Kanaatimizce İbnü'l-Cârûd'un mezkûr hocası Süleymân b. Şuayb b. Leys el-Mısıri olmayıp aslen Nisâburlu olan Süleymân b. Şuayb el-Keysânî el-Mısıri'dir. Geniş bilgi için bkz. Zehebî, *Mizân*, II, 211; İbn Hacer, *Lisân*, IV, 160.

¹⁸² Zehebî, *Siyer*, XII, 369-71; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 192.

¹⁸³ Mizzî, *Tehzîb*, XXXII, 311-313; Zehebî, *Siyer*, XII, 141-42.

¹⁸⁴ İbn Ebi Hâtim, *Cerh*, IX, 134.

¹⁸⁵ Zehebî, *Siyer*, XII, 221.

¹⁸⁶ Zehebî, *Siyer*, XII, 120-23; İbn Abdülhâdî, *Tabakât*, II, 178.

¹⁸⁷ Ubeyd, 96 hocanın ismini zikretmektedir. Ancak Ubeyd'in zikretmiş olduğu hocalarından bazılarının *el-Müntekâ*'da rivayetleri yer almamaktadır. Bkz. Ubeyd, *Abdullâh b. el-Cârûd*, 27, 31-2.

b. Abdullâh İbnü'l-Mukrî, 73 rivayet ile Abdullâh b. Hâşim, 67 rivayet ile Ali b. Haşrem, 57 rivayet ile Mahmûd b. Âdem ve diğerleri gelmektedir. Bu hocalardan biri meçhul, dördü ise kaynaklarda hadis ehliyetleri hususunda herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Geri kalanları tevsik edilmekle birlikte birçoğunun hadis rivayetinde hâfız seviyesinde oldukları görülmektedir. Ayrıca Hâkim, onun İshâk b. Râhûye, Ali b. Hucr ve Ahmed b. Menî'den rivayette bulunduğu ifade etmişse de¹⁸⁸ *el-Müntekâ*'da böyle olmadığı görülmektedir. Bu durum ise eseri mezkûr üç râviden dolayı tenkit edenlerin görüşlerinde isabet etmedikleri söylenilebilir. Ayrıca bu hususta Muhammed b. Abdulkerîm, İshâk b. Râhûye'den hadis nakledenin Muhammed b. Nadr b. Seleme b. el-Cârûd (ö. 291/904) olduğunu belirtmesi,¹⁸⁹ İbn Cârûd'ların karıştırıldığını göstermektedir.

İbnü'l-Cârûd'un hocalarından rivayet ederken kullandığı sîgalar olarak ise genellikle "ahberenâ,¹⁹⁰ haddesenâ" ve birer yerde "kâle" ve "ketebe"yi¹⁹¹ kullandığı görülmektedir. Bu ise İbnü'l-Cârûd'un genel anlamda kabul gören semâ ve kıraat gibi tahammül yöntemleriyle elde ettiği rivayetleri eserinde tahrîc etmeye çalıştığını gösterir.

E. Rivayetleri

Günümüze kadar *el-Müntekâ*'nın birçok neşri yapılmıştır.¹⁹² Yapılan neşirlerde müellifin eserine aldığı rivayetler hususunda farklı rakamlar zikredilmiştir. Esas aldığımız "Merkezi'l-Buhûs ve Tekniyeti'l-Ma'lûmât"ın tahkik ve tashih ettiği neşirde ise 1131 rivayet sayısı verilmektedir. Söz konusu rivayetlerin 1121 tanesi merfû', geri kalan 10 rivayet ise mevkûftur.¹⁹³

Tablo 2: Eserdeki rivayetlerin muhtevalarına göre dağılımı şu şekildedir:

Kıtap İsmi	Bab Sayısı	Hadis Sayısı
------------	------------	--------------

¹⁸⁸ Muhakkik'in açıklaması için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 19.

¹⁸⁹ Ubeyd, *Abdullâh b. el-Cârûd*, 33; Ayrıca bkz. Mizzî, *Tehzîb*, XXVI, 554; Zehebî, *Siyer*, XIII, 542.

¹⁹⁰ "أخبر" "haber verdi" manasında kullanılıp semâ, icâzet, kıraat ve münâvele metodlarında elde edilen hadisler için kullanılan bir sîgadır. Bkz. Abdurrahmân b. İbrâhîm el-Hamîsî, *Mu'cemü'l-'ulûmi'l-hadisî'n-nebevi*, (San'a: Dâru İbn Hazm, tsz.), 14-5; Abdullah Aydın, *Hadis İstihlâları Sözlüğü* (İstanbul: Hadisevi, 2006), 35.

¹⁹¹ "حَدَّث" "tahdis etmek" manasında kullanılıp münâvele, mükâtebe, icâzet, kıraat ve vicâde metotlarıyla tahsil edilen hadisler için kullanılan bir sîga'dır. Bu hususta cumhurun görüşü ise, mezkûr sîga'nın semâ yöntemiyle elde edilen rivayetler için kullanıldığıdır. Geniş bilgi için bkz. el-Hamîsî, *Mu'cem*, 90-91; Aydın, *İstihlâlar*, 108; "كتب الي" "Bana yazdı" manasına gelip mukâtebe yöntemiyle elde edilen hadisler için kullanılmıştır. Bkz. el-Hamîsî, *Mu'cem*, 171-72; Aydın, *İstihlâlar*, 163.

¹⁹² Haklarında bilgi için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 43-45.

¹⁹³ Muhakkik'in açıklaması için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 51.

Fardu'l-vudû'	30	144 (1-144)
Fardu's-salavâti'l-hamse	27	194 (145-338)
Evvelu kitâbi'z-zekât	-----	40 (339-378)
Sıyâm	-----	37 (379-415)
Menâsik	-----	103 (416-518)
Cenâiz	-----	43 (519-561)
Ticârât	5	113 (562-674)
Lukâta ve'd-davâl	-----	6 (675-680)
Nikâh	-----	62 (681-742)
Talâk	5	38 (743-780)
Diyât	2	32 (781-812)
Hudûd	4	51 (813-863)
Eşribe	-----	17 (864-880)
Et'ime	-----	27 (881-907)
Zebâih	-----	8 (908-915)
Dahâyâ	-----	8 (916-923)
Akîka	-----	4 (924-927)
Sayd	-----	10 (928-937)
Eymân	-----	10 (938-947)
Nuzûr	-----	14 (948-961)
Vesâyâ	-----	7 (962-968)
Mevâris	-----	15 (969-983)
'Atâka	-----	11 (984-994)
Mekâtib ve'l-mudebber	-----	6 (995-1000)
Umrâ ve'r-ruk bâ	-----	6 (1001-1006)
Nehel ve'l-hebât	-----	5 (1007-1011)
Ahkâm	-----	33 (1012-1044)
Hicret	64	87 (1045-1131)
Toplam 28	137	1131

İbnü'l-Cârûd, eserine “vudû” ile başlamış¹⁹⁴ ve “hicret” ile bitirmiştir.¹⁹⁵ *el-Müntekâ*, yirmi sekiz kitap ve yüz otuz yedi babdan oluşmakta olup tamamı ahkâm muhtevalı rivayetlerden müteşekkildir. Eserde yer verilen yedi kitapta/bölümde bablar var iken geri kalanlarda bulunmamaktadır. Mezkûr kitaplar içerisinde 194 rivayet ile “fardu’s-salavâti’l-hamse ve ebhâsîhâ” kitabı en fazla hadis bulunmakta olup daha sonra sırasıyla 144 rivayet ile “vudû”, 113 rivayet ile “ticâret”, 103 rivayet ile “menâsik” ve diğer kitaplar takip etmektedir. Bununla birlikte en az rivayet ise beş hadis ile “akîka” kitabında bulunmaktadır.

el-Müntekâ’da rivayetlerin sayısının farklı oluşu, muhtemelen esere yönelik tahkik veya tahrîc çalışma yapanların rivayetleri farklı şekilde numaralandırmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.¹⁹⁶ Ancak genel itibariyle daha önce ifade ettiğimiz üzere 1114 rivayetin yer aldığı kabul edilir. Ayrıca eserde yer verilen tekrarların çıkarılmasıyla bu sayı el-Kettânî’nin de dile getirdiği üzere 800’e kadar düşecektir.

İbnü'l-Cârûd, kendisinden sonra birçok müellife kaynaklık etmiştir. Mesela Beyhakî ondan aldığı üç rivayeti *es-Süneni’l-kübrâ*’sında,¹⁹⁷ üç rivayete ise *Şuabü’l-îmân* adlı eserinde yer vermiştir.¹⁹⁸ Yine İbnü'l-Cârûd’un öğrencisi olan et-Taberânî de *Mu’cemü’l-kebîr*’de on sekiz,¹⁹⁹ *Mu’cemü’l-ewsât*²⁰⁰ ile *Mu’cemü’l-sağîr*’de de hocasından birer rivayet tahrîc etmiştir.²⁰¹ Yine öğrencilerinden İbn Adî *el-Kâmil* adlı eserinde, Da’lec b. Ahmed *el-Müsned*’inde ve başka müellifler onun kanalıyla gelen rivayetler ile cerhta’dil’e yönelik değerlendirmelerini eserlerinde zikretmişlerdir.²⁰² Ayrıca

¹⁹⁴ İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 87.

¹⁹⁵ İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 436-470.

¹⁹⁶ Örnek için bkz. İbnü'l-Cârûd, *el-Müntekâ*, 389, 398 (Hds. No: 909, 934, 937).

¹⁹⁷ Örnek için bkz. Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, tahk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, (Beirut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003), V, 79 (Hds. No: 9063); X, 124, (Hds. No: 20078), 353 (Hds. No: 20909).

¹⁹⁸ Beyhakî, *el-Câmiü’l-şuabi’l-îmân*, tahk. Abdülali Abdülhamîd, (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 2003), V, 437.

¹⁹⁹ Ebü’l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *Mu’cemü’l-kebîr*, tahk. Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1983), III, 33 (Hds. No: 2626); V, 253 (Hds. No: 5258); VI, 236 (Hds. No: 6088); VII, 251 (Hds. No: 6859); VIII, 365 (Hds. No: 8150); XII, 37, 421 (Hds. No: 12397, 13552); XVIII, 27, 128, 209, 373 (Hds. No: 14755, 14974, 15226, 15666); XIX, 132, 135; XXIII, 41, 183, 308; XXIV, 49, 377.

²⁰⁰ Taberânî, *Mu’cemü’l-ewsât*, tahk. Târik b. İvadullah b. Muhammed - Abdülmuhsin b. İbrâhîm Hüseyinî (Kahire: Dârü’l-Harameyn, 1995), IV, 377-78 (Hds. No: 4480,81).

²⁰¹ Taberânî, *Mu’cemü’s-sağîr li Taberânî*, tahk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc (Beirut: el-Mektebü’l-İslâmî, 1985), I, 374 (Hds. No: 625)

²⁰² Ubeyd, *Abdullâh b. el-Cârûd*, 39-40, 55-6.

Suyûtî (ö. 911/1505), *Camîu'l-kebîr* adlı eserini oluştururken İbnü'l-Cârûd'un *el-Müntekâ*'sındaki rivayetleri de kullanmıştır.²⁰³

Sonuç

İbnü'l-Cârûd, ilmî hayatına küçük yaşlardan itibaren başlamış ve dönemin önemli muhaddislerinin hadis meclislerine katılmıştır. Hadis rivayetinde sika olarak bilinen müellif, hadis alanındaki otorite âlimlerin övgüsüne mazhar olmuştur. Velûd bir âlim olan İbnü'l-Cârûd, elde ettiği birikimiyle başta hadis alanında olmak üzere farklı alanlarda eserler telif etmiştir.

İbnü'l-Cârûd'un birçok eserinin yanı sıra sadece ahkâm rivayetleri içeren "*el-Müntekâ*" adlı eseri en meşhurdur. Eserinde hadis aldığı 98 hocasından birkaçı hariç münekkitler tarafından hadis rivayetinde tevsik edilmiştir. Bununla birlikte bazı münekkitlerin onun eserinde İshâk b. Râhûye, Ali b. Hucr gibi bazı râvilerden aktardığı rivayetlerinin tartışmalı olduğunu ileri sürseler de yapılan tetkikler neticesinde mezkûr kişiler vasıtasıyla gelen herhangi bir rivayetin eserde yer almadığı görülmüştür. Müellif eserine, "vudû" kitabı ile başlamış ve "hicret" kitabıyla bitirmiştir. Eser yirmi sekiz kitap ve yüz otuz yedi babdan oluşmaktadır. Eserde tahrîc edilen rivayetlerin on tanesi mevkuf geri kalanları ise merfû'dur. Bununla birlikte hocalarından tahammül ettiği rivayetlerin ikisi dışındakileri semâ veya kıraat yoluyla elde etmiştir. Bu ise İbnü'l-Cârûd'un eserini oluştururken sika kabul edilen hocalardan ahkâm ile ilgili rivayetleri muteber tahammül yöntemleriyle elde etmeye özen gösterdiği söylenilebilir.

Son dönem âlimlerinden el-Hüveynî, eserde sahih ve hasen rivayetlerinin yanı sıra zayıf rivayetlerinin de bulunduğunu ifade etmiştir. Lakin yapılan tetkikler neticesinde el-Hüveynî'nin rivayetler hususunda yaptığı değerlendirmelerde isabet etmediği ve bu hususta mütekaddim âlimlerin değerlendirmelerinin daha isabetli ve yerinde olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak eser, ilk dönem âlimleri tarafından kabul görmüş ve sahih rivayetler içeren bazı eserlerle denk bazılarına da yakın sayılmıştır. Müslümanlar nezdinden hüsn-ü kabule mazhar olan esere yönelik birçok çalışma yapılmıştır.

²⁰³ Celâleddin Abdurrahmân es-Suyûtî, *Camî'ü'l-ehâdis*, haz. Abbâs Ahmed Sakr -Ahmed Abdülcevâd (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1994), I, 7, 99-100 (Hds. No: 508)

Kaynakça

- Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: Hadisevi, 2006.
- Bağdâdî, İsmâil Paşa. Hediyyetü'l-ârifin esmâu'l-müellifin ve âsâru'l-musannifin. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Türâsî'l-Arabî, 1951.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn. es-Sünenü'l-kübrâ. Tahk. Muhammed Abdulkâdir Atâ. 11 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- _____, Câmiu'l-şu'abü'l-îmân. Tahk. Abduali Abdulhamîd. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Edebiyatı*. İstanbul: İFAV, 2013.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî. Sünen-i Ebî Dâvûd. Tahk. Şuayb el-Arnâvût. Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Rudânî, Muhammed b. Süleymân. es-Siletü'l-halef bi mevsülü's-selef. Tahk. Muhammed Hacı. Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1988.
- Hâkim, Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbü'rî. et-Târihu Nişâbü'r. tıhs. Ahmed Muhammed b. Hasan. Tahrân: Kitâbhâni İbn Sînâ, tsz.
- Hamisî, Abdurrahmân b. İbrâhîm. el-Mu'cemü'l-'ulümi'l-hadîsi'n-nebevî. Sana: Dâru İbn Hazm, tsz.
- 302 Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit. Târihu Bağdâd. Tahk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 2001.
- Humeydî, Muhammed b. Fütûh. el-Cezvetü'l-muktebis fi târihi'l-ulemâi'l-Endülüs. Tahk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf-Muhammed Beşşâr Avvâd. Tûnus: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2008.
- Hüveynî, Ebû İshak el-Eserî. Kitâbü ğavsî'l-mekdûd bi-tahrîci muntekâ İbni'l-Cârûd. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1988.
- İbn Abdülhâdî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed ed-Dimeşki es-Sâlihî. Tabakâtü ulemâu'l-hadîs. tahk. Ekrem el-Bûşi- İbrâhîm el-Zeybak. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1996.
- İbn Ebî Hâtim, Abdurrahman er-Râzî. Kitâbü'l-cerh ve't-ta'dîl. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1953.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn b. Ahmed el-Askalânî. İthâfu'l-mehera bi'l-fevâidi'l-mubtekere min etrâfi'l-aşere. tahk. Züheyr b. Nâsir. 19 Cilt. Medine: Merkezu Hidmeti's-Sünne, 1994.
- _____, el-Mu'cemü'l-mufehres. Tahk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâcî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998.
- _____, Tehzîbü't-tehzîb. Tahk. İbrâhîm Zeybak - Adil Mürşid. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, tsz.
- _____, Lisânü'l-mizân. tahk. Abdulfettâh Ebû Ğudde. 10 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 1420/1999.

- _____, Takrîbu't-tehzîb. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî. Kitâbü's-sikât. Tahk. Muhammed Abdu'l-Mü'id Hân. 10 Cilt. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Meârifü'l-Osmâniyye, 1973.
- İbn Nukta, Muhammed b. Abdülğânî el-Bağdâdî el-Hanbelî. Tekmiletü'l-ikmâl. Tahk. Abdülkayyûm Abdurrah en-Nebî. 6 Cilt. Mekke: Câmiatü'l-Ümmü'l-Kurâ, 1987.
- İbnü'l-Cârûd, Abdullâh b. Ali b en-Neysâbüri. el-Müntekâ mine's-süneni'l-müsenedihi an Rasûlullâh salallâhu aleyhi ve's-selem. Tahk. Merkezi'l-Buhûs ve Takniyeti'l-Ma'lumât. Kahire: Darü't-Tâsil, 2014.
- İşbîlî, Ebû Bekr Muhammed b. Hayr b. Ömer. Fihrist. Tahk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf Muhammed Beşşâr Avvâd. Tûnus: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2009.
- Karyutî, Âsım b. Abdillâh. Menhecü'l-İmâm İbnü'l-Cârûd en-Neysâbüri fî kitâbihî el-Müntekâ. PDF: Shamela, tsz.
- Kâdî, İyâd b. Mûsâ b. İyâd. Tertîbü'l-medârik ve takrîbu'l-mesâlik. Tahk. Muhammed et-Tancî. 2 Cilt. Fas: Vizâretü'l-Evkâf ve Şuûnü'l-İslâmiyye, 1983.
- Kehhâle, Ömer Rızâ. Mu'cemü'l-müellifin terâcimü musannifi'l-Kütübi'l-arabiyye. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.
- Kettânî, Muhammed b. Ca'fer. er-Risâletü'l-müstetrafe libeyâni meşhûri kütübi'l-sünneti'l-müşerreffe. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1993.
- Kılıç, Alâeddîn Muğoltây. İkmâlü tehzîbi'l-kemâl fî esmâ'r-ricâl. Tahk. Adil b. Muhammed-Usâme b. İbrâhîm. 12 Cilt. Kahire: el-Fârûku'l-Hadîs, 2001.
- Koçkuzu, Ali Osman. "İbnü'l-Cârûd", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 20/537. Ankara: TDV Yayınları, 1999.
- Kutlubogâ, Ebu'l-Fidâ Zeyneddîn Kâsım. es-Sikât mimen lem yeki' fi'l-Kütübi'l-Sitte. Tahk. Şâdî b. Muhammed. 9 Cilt. Sana: Merkezü'l-Nu'mân, 2011.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. ez-Zekî. Tehzîbu'l-kemal fî esmâ'r-ricâl. Tahk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983.
- Polat, Selâhattin ve Nazlıgöl, Hâbil ve Doğanay, Süleyman. Hadis Araştırma ve Tenkit Kılavuzu. İstanbul: İFAV, 2008.
- Safedî, Selâhaddîn Halîl b. Aybek. Kitâbü'l-vâfi bi'l-vefeyât. Thk Ahmet el-Arnâvut-Tezkî Mustafâ. 29 Cilt. Beyrut: Darü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2000.
- Sâlihî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. Abdullhâdî ed-Dimeşkî. Tabakâtu ulemâu'l-hadîs. Tahk. Ekrem el-Bûşî-İbrâhîm el-Zeybak. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1996/1417.
- Sehâvî, Şemseddîn Muhammed b. Abdurrahmân. Fethu'l-muğîs. Tahk. Abdurrahmân Muhammed Osmân. 3 Cilt. Medine: Mektebetü Selefi, 1969.

- Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân. Câmî' u'l-hâdîs. Haz. Abbâs Ahmed Sakr - Ahmed Abdulcevâd. 21 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1994.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed. Mu'cemü'l-evsât. Tahk. Târık b. İvadullah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrâhîm Hüseyinî. 10 Cilt. Kahire: Dârü'l-Harameyn, 1995.
- _____, Mu'cemü'l-kebîr. Thk Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefî. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1983.
- _____, Mu'cemü's-sağîr li Taberânî. Tahk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebû'l-İslâmî, 1985.
- Ubeyd, Muhammed b. Abdulkerrîm. el-İmâmü'l-hâfız Abdullâh b. el-Cârûd en-Nisâbü'rî ve eserühü fi's-sünneti'n-nebevî. Mekke: Dârü İmâm el-Da'va, 1426/2005.
- Yücel, Ahmet. Hadis Usûlü. İstanbul: İFAV, 2011.
- Zehebî, Ebü Abdullah Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman. Siyeru a'lâmi'n nûbelâ. Tahk. Beşâr Avâd Ma'rûf. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988.
- _____, Tezkiretü'l-huffâz. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, tsz.
- _____, Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl. Tahk. Alî Muhammed el-Becâvî. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1963.
- Ziriklî, Hayruddîn. el-A'lâm kamusu terâcim li eşheri'r-ricâl ve'n-nisa mine'l-Arab ve'l-müsta'rabîn ve'l-müsteşrikîn. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002.

Ibn Al- Jarud and His Commentary on the Work Titled Al- Muntakah

Citation/©: Çelik, Ali, Ibn Al- Jarud and His Commentary on the Work Titled Al- Muntakah, Artuklu Akademi, 2020/7 (2), 279-307.

Extended Abstract

The formation stages of hadith literature consist of *hifz*, notation, *tadwin* (collection) and classification. Hijri first century is classified as the stage of memorization and epitaph, and the second century is distinguished as the time period in which *tadwin* and classification phases come to the fore. Hadiths were collected without being subjected to any classification in the activities of the *tadwin* initiated out of fear of the disappearance of the narrations.

Ibn al-Jarud, who lived in the third century of Hijri and died in the first quarter of the fourth century, is also one of the scholars who classified works using the *ala'l-abwab* method. His full name in the sources is recorded as Abu Muhammed Abdullah b. Ali b al-Jarud en-Nishaburi. He was born in Nishabur in 230/845. He later immigrated to Mecca and died in Mecca in 307/919.

Ibn al-Jarud, who started teaching hadiths from an early age, reported from many hadith sheikhs; and many narrators collected hadiths from him. It has been attested by hadith critics in different words.

Ibn al-Jarud wrote works in various fields, especially in hadith. *al-Muntakah* is the only work of him that has survived. Encovering juristic narrations, *al-Muntakah* is one of the first works to be compiled in this context. The work, whose full name is "*al-Muntekâ mine's-suneni'l-musnedeh 'an Messenger of Allah şallallahü 'aleyhi and wa sallam*", includes 1114 narrations and is classified as per the sequence of subheadings of fiqh. *Al-Muntakah* was reported by seven different narrators and has survived to the present day through more than twenty forms.

Many scholars have expressed opinions about the relevant work. In general, it is deemed as among the best works in terms of validity and it has been seen that all of the hadiths, with the exception of a few, are regarded as valid and *hasan*, adoptable. However, all the remaining narrations except for the twenty-five hadiths in the work were recorded in the corpus of Kutub al-Sittah . On the other hand, although it had been claimed some by some critics that the narrations he reported from Ishak b. Rahuye, and Ali b. Hucr were problematic, as a result of the analysis, it was detected that there was no narration from the aforementioned fellows in the work. In addition, many studies have been made on the work.

While the author was compiling his work, he seems to have adopted some methods. Some of them are as follows:

- He incorporated only the hadiths of judgment into his work and classified them under sequence of subheadings of fiqh.
- The author included sound narrations according to him on condition that the subject narration would serve as an evidence for the subjects of *ahkam*.
- In general, *marfu* narrations were preferred, and very few *mawquf* dwellers were also included.
- He tried to prefer the narrations attributed to Âli.
- Avoided repetitions.
- If he obtained the same narration in two different ways, instead of repeating the narration, he mentions the two lines of sources using the bond sign "ع".
- He accentuated the message *mudraj* part of the narrations
- If he used a narration he wrote in different works, he remarked it.
- After mentioning a hadith, if there is a narration from another Companion on that subject, he stated it as Tirmidhi did.
- He clarified the narrators who are ambiguous in the narrations link.
- He also gave information about the *al-jarh wa al-ta'dil* status of some narrators.

Ibn al-Jarud included narrations he obtained from 98 sheikhs in his work. With 403 narrations, Muhammad b. Yahya az-Zuhli is the sheikh he narrated the most. After him, with 146 narrations, Muhammad b. Abdullah Ibn al-Mukri, with 73 narrations, Abdullah b. Hashim, with 67 narrations, Ali b. Hashrem, with 57 narrations, Mahmud b. Adam and others are coming. One of these sheikhs is unknown, and about four of them no evaluation has been made in terms of their hadith capacity in the sources. Although the rest are confirmed, it is seen that most of them are at the level of hafiz in the hadith narration.

It is seen that Ibn al-Jarud uses "ahbarana" "haddasana" generally and somewhere "kala" and "kataba" once as the idioms he narrates from his teachers. This shows that Ibn al- Jarud tried to interpret the narratives he obtained with the generally accepted methods such as *sama* and *qiraa'* in his work.

Many publications of al-Muntakah have been made until today. Different figures are mentioned in the articles about the narratives that the author took in his work. On the other hand, 1131 narrations are given in the publication of "*Markaz al-Buhûs wa Takniyati al-Ma'lumat*" that we take as basis. 1121 of these narrations are *marfu* ', the remaining 10 narrations are *mawquf*. The different number of narrations in al-Muntakah is thought to be due to the different numbering of the narrations by those who conducted investigation or narration work on the work. However, it is generally accepted that there are 1114 narrations in total. In addition, with the removal of the repetitions in the work, this number will decrease to 800, as al-Kattani also stated.

Ibn al-Jarud started his work with "vudû" and ended with "migration" (hijra). Al-Muntakah consists of twenty-eight books and one hundred thirty-seven babs, and all of them are narrations with judgment (ahkam) content. While there are babs in the seven books / chapters included in the work, the rest do not.

Ibn al-Jarud has been the source of many authors after him. For example, Bayhakhi included three narrations he received from Ibn al-Jarud in his *as-Suneni'l-kubra* and three narrations in his work named *Shuabü'l-Iman*. Again, a student of Ibn al-Jarud, at-Tabarani, in *Mu'jemu'l-kebir* had eighteen, and in *Mu'jemu'l-awsat* and *Mu'jemu'l-Saghir* had one narration from his teacher. Again, in his work named *al-Kamil* Ibn Adi, one of his students, and another one named Da'lec b. Ahmad in his work *al-Musnad* mentioned the narrations they obtained through him and their evaluations about *al-jarh wa al-ta'dil* in their works. In addition, al-Suyuti used the narrations in Ibn al-Jarud's *al-Muntakah* while creating his work named *Jami' al-Kabir*.